

מצות מכונה

הרב ארי דוד קאהן

adk1010@gmail.com

1. שו"ת אבני נזר חלק אורח חיים סימן שעב

Rabbi Abraham Bornstein, Av Beit Din of Sochaczew, 1839-1910. He married the daughter of Rebbe Menahem Mendel of Kotsk in 5612 (1852)

ב"ה א' ויקהל תרנ"ה. שוכ"ט לכבוד הרב החריף הבקי כש"ת מוהרי"מ נ"י אבד"ק סליפצע. (א) מכתבו הגיעני בדבר המאשין מצות. האומנם כי לא ראיתי המאשין מעולם. בכל זאת נכונים מאוד דברי הגאון מקוטנא זללה"ה. כי מאחר שהגדולים שלפנינו אסרו והרעישו מאוד על המתירין יהי' מאיזה טעם שיהי' בטח ה' להם טעמים נכונים. מי הוא אשר יסיג גבול אשר גבלו הראשונים כמלאכי השרת ולא יירא מהכוות בגחלתם:

(ב) והנני להזכירו דבר בעתו כי שמעתי שנפרץ מאוד באיזה עיירות אשר אינם אופים מצות כל בעל הבית לעצמו. רק אחד אופה למכור. ורע עלי המעשה מאוד. האחד כי אם הבעל הבית אופה משגיח על המצות. וכל אחד חרד על המצוה ורואה שיהי' על צד היותר טוב. ודיני אפיית מצות רבו כמו רבו. לא כן אם אחד אופה כדי להרויח כל מגמתו למעט בהוצאות ולא ישגיח כל כך על המצוה. השנית מי זוטר מה שאמרו במדרש [שמות רבה פ' י"ז] בשכר שטוחנין ולשין את המצות. ואם כי בטחינה הדבר קשה. על כל פנים בעיקר מצוות שימור דלישה. למה נמעט במצוה חביבה מאוד פעם אחת בשנה ויקנה מצות מן השוק כחוטף מצוה מן השוק:

(ג) על כן אם יוכל לבטל מנהג הרע הזה לגמרי מה טוב. אך גם אם אי אפשר, על כל פנים ידרוש ברבים כי איש אשר יראת ד' נגע בלבו. ילך בדרך שדרכו אבותינו וכל איש יאפה מצות לעצמו. וישמח במצוה הבאה לידו. ובטח זכות זה יעמוד להם ביום הכסא, כמבואר בזוהר הקדוש [פ' תצוה דף קפג ע"ב]. כי עיקר הדין בראש השנה למאן דלא שקיל מיכלא דאסוותא. והי' בזה שלום: הק' אברהם:

[ישראל אליהו יהושע מקוטנא 1821-1893 ישועות מלכו התיר מכירה, תכלת, מצות מכונה]

2. שו"ת דברי חיים אורח חיים חלק א סימן כג

Rabbi Chaim ben Aryeh Leib Halberstam Poland 1793-1876 Rabbi of Sanz

בדבר השאלה אם מותר לעשות מצות לפסח על המאשינין: הנה ראיתי תשובות גאוני זמנינו שהסכימו לאסור וצדקו מאד בדבריהם הגם כי על קצת דברים יש להשיב אך די לאסור בזה במה שכתב הגאון מה"ר מרדכי זאב שראה בעיניו כי אי אפשר לגרור היטב הנדבק בו וכמה מכשולים יוכל לבא בזה אולם גם לדעתי הרבה טעמים על פי דין לאיסור אך הם כמוסים אתי כאשר כן קבלתי מפי מו"ח ז"ל שבכמות אלה הדברים אין לגלות הטעם רק לפסוק הדין בהחלט והשומע ישמע וגו' ולכן בדרך החלט אומר לכם כי העושה מצות על כלי זה הוא חמץ גמור:

ועוד זאת אודיע כי העיד לפני אדם חשוב סוחר נכבד מפה שהיה אשתקד באונגארין וראה אצל קלי הדעת עושין מצות על המאשין והראה להם שהוא חמץ גמור ונתביישו מאד וגם אמרו לו שהרב המתיר להם מתחרט מאד:

ולכן ידידי לדעתי שאין להתיר זה בשום אופן ואם לא יאבו שמוע מה נעשה להם אם אוכלים חמץ ממש בפסח ועיין בפסקי מהרי"א ז"ל [סי' קל"ח] שהביא ראיה שאין להקל מחמת חשש שיצאו חוץ לדת תורה ולכן אין להתיר בשום אופן:

וד' יצילנו משגיאות ומכשולות ח"ו והיה שלום יום ב' ערב ראש חודש ניסן תרי"ח לפ"ק:

3. (שלמה בן יהודה אהרן קלוגר: **Solomon ben Judah Aaron Kluger** (1783–June 9, 1869) (Hebrew: יהודה אהרן קלוגר)

born at Komarow, Congress Poland, was chief dayyan and preacher of Brody, Galicia. He was successively Rabbi at Rava-Ruska (Galicia), Kulikow (Galicia), and Józefów (Lublin), preacher at Brody, and Rabbi at Brezany (Galicia) and, again, at Brody (where he held the offices of Dayan and preacher for more than fifty years). He died at Brody on June 9, 1869.[1] He was a disciple of Rabbi Sholom Rokeach of Belz.[2]

מודעא לבית ישראל.

א השובה גאון הגאונים מופת הדור אביד הרועים משוש כל הארץ, אורישראל וקרושו רכבו ופרשו נ"י ע"ה פה"ח רבן של כל בני הגולה כקש"ת מוהר"ר שלמה קלוג'ר נ"י ריש גלותא וריש מתיבתא בק"קבראדי העליונה יע"א.

בעוכ"ו יום נ' לסדר ואלה המשפטים אשר תשים לפניכם פרי"ה לפ"ק כראדי.

רב שלום וברכה משוכן שמימה לכבוד ירדי הרב המאוה"ג החר"ף ובקי החכם השלם כש"ת מו"ה הי"ה נתן נר"ו יושב כסאות למשפט בק"ק קראקא יע"א, וכיחוד לירידי הרב המופלג שלשלת היוחסין הגביר המפורסם נשיא העדה כש"ת מו"ה ארו' ליבוש הלוי הורוויץ נ"י פו"ם בק"ק קראקא המעוטרה יע"א.

הנה מכחצם קצלתי יום הזה א' משפטים לעתותי ערב, ואם כי אני מוטרד וחלש כח, כניתי חיקף להוסיצם הלילה כי עת לדבר כי ימי הפסח חמששים וצאים בעז"ה, ובעיר גדולה לאלקים זריך להחחיל לשאול ולדרוש מקודם לשלשים יום לפני הפסח. והנה ע"ד שאלתם אם להחנהג לעשות המצות לחג הפסח ע"י המחשין הנחחדש צמדיכות אשכנז, הנה מה שהינד לכם שפה"ק עשי כן, זה סקר גמור ולא מיני' ולא תקנתו ולא עלה על לב אדם לעשות כן חכמה טעמים שאצאר, ואין ללמד גאשכנזים חכמה טעמים, והנה טעם האיסור צזה נראה כי ראשון שצראשון אין זה מגדר היושר והמוסר להיות גזול עניים אשר עיניהם נשואות על זה כי חן העזר הזה שהם עוזרים צמלות יש להם סעד גדול להוצאות הפסח המרוצים לצני עמנו, והרי אמרו צפ"ק דמגילה דלכך אין קורין המגילה צצת אחר צציוהף מפני שעיניהם של עניים צמקרא מגילה, וע"ש צחום' שכצו דאפילו צמקום דאין חשש שמה יעצירו אסור מטעם הנ"ל, הרי דמקרא מגילה חוצה ומדצרי קצלה וצטלוהו צצת מפני שעיניהם של עניים נשואות צמקרא מגילה, ומכש"כ צצו דאין שים צרך מצוה צמאשין דאין לעשותה, דעיניהם של עניים נשואות לזה ולהשחר על פסח, וגם כמה צעלי צמים הצינונים ומכש"כ ההדיוטים אינם נוחנים מעות הטין הנהיג צישראל ושורשו מדצרי הראשונים ז"ל ולכך הם מקיימים צזה צמה דעכ"פ נוחנין להם להשחר צעזרם צמלות, לא כן אם גם זה יצטלו הוי

1*

ביטול מורעה

ומ"ש דללחא ידי חיבת מלה וודאי ל"מ וזה מ"א ס"ן הלז לא עדיף ממעשה
חרש סיטה וקטן ט"ן צו דעת פלמו ח"כ אף ס"ר המלית חקור
ע"י מ"א ס"ן ד"ס לגזור הא אטו הא " לא ידעתי מה שח אטו מסנ
סה מ"א ס"ן נעשה ע"י כישוף שמעליכין עסה לס" ונחגלגל מאליו ונולד
ע"י עיסה גדולה . והלא הדעה צני אדם צעלי כס מנגלגלין דהגלגל עד
סנערך ע"י מלה גדולה ופי יגרע זה ממה שמנגלגלין צוואלגר האלץ אל עץ .
וכי

וכי הוואלגר עץ יש לו יוחר דעת מוועלגר מחכות וכל הסונע ילחק לו על
סלומותו ודבריו טוב ראייתי שגם הרב מ"ק א"י ס הכגים צ"ה . אמנם מ"ס
הרב מ"ק א"י ס : שהליטה והאפי' שמח וצ להיוח לסס מלוח מליה
לא בוי רק מדברי סופרים והביא ראי' ע"ה דחלת חודה ורקיקי כז"ר דאס
עש"ן לזוכיר צסוק י"לא צהן . דאמר אי מודצן מודצן ואי לאו אוסוק אנה .
ואי נימח דמדאורייתא צעי לשיטה הל"ק ק"ל צדאורייתא אין צריכה . הנה
מ"ס דאין רק מדרבנן מרמו לדברי המ"י אחת שהמ"י כתב כן אצל לא
כראה כן מהפסקים ועיין צפ"ח סס . חונס גוף קישיתו לא הבינתי
דלפי דבריו יקשה ספי אפילו למחן דאמר יש צריכה הא כל דבר דצעינן
לשמה צעינן שיהא מצורכ צשעת עש"י וכעין מה סכתצ' החוס' גיטין כ"ד
ע"צ ד"ה לאיזה שארלה . ואף ש"ס לחלק קלת מ"מ גוף הדבר אינו ככון
דכל הטעם דפסול אס עש"ן לעלונו הוא או חסוס דאינו משתמרת אלא
לסס זצח או חסעס דנעינן מלה הנאלחת לשנעה וכדאמרו ספ . ולס"ז כל
דמחשנ צשעת עש"י סיכ"י לסס זה ולסס זה עכ"פ לסס מלה מכוין ג"כ .

5. שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תס

- סעיף א- אין לשין מצת מצוה ולא אופין אותה על ידי א"י, ולא על ידי חרש שוטה וקטן.
- סעיף ב- הרא"ש היה משתדל במצת מצוה ועומד על עשייתה ומזרז העוסקים בהם ומסייע בעריכתן, וכן ראוי לכל אדם לעשות להטפל הוא בעצמו במצוה.
- סעיף ג- הלש אחר זמן איסור חמץ יאמר בשעת לישא: כל פרורים שיפלו בשעת לישא ועריכה וכן בצק הנדבק בכלים אני מבטל אותם, כדי שנמצא שמבטלן קודם חימוצן.
- סעיף ה- אין עושין בפסח פת עבה טפח.

6. מגן אברהם סימן תנח:א

כתב הטור המדקדקים נוהגים לאפות הכל קוד' פסח שאם יתערב עמו משהו חמץ יבטל ע"כ ופשוט
דכשנאפ' קוד' פסח נתערב בליש' ומותר אח"כ לבשל המצו' בפסח דאל"כ אף לאוכל' בעין אסורי'

ודברי הע"ש בסי' תנ"ג בזה תמוהים ומהרי"ל כתב שיש אופין בתוך המועד כדי לאכול מצות חדשות בכל יום

7. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף לח עמוד א

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף לח עמוד ב
חלת תודה ורקיקי נזיר וכו'. מנא הני מילי? - אמר רבה: דאמר קרא ושמרתם את המצות - מצה המשתמרת לשם מצה, יצתה זו שאין משתמרת לשם מצה אלא לשום זבח. רב יוסף אמר: אמר קרא שבעת ימים מצות תאכלו - מצה הנאכלת לשבעת ימים, יצתה זו שאינה נאכלת לשבעת ימים אלא ליום ולילה. תניא כוותיה דרבה, ותניא כוותיה דרב יוסף. תניא כוותיה דרבה: יכול יצא ידי חובתו בחלות תודה ורקיקי נזיר - תלמוד לומר ושמרתם את המצות - מצה המשתמרת לשם מצה, יצתה זו שאינה משתמרת לשם מצה אלא לשום זבח.

8. רשימות שיעורים (רי"ד סולובייצ'יק) מסכת סוכה דף ט עמוד א

שם. תוס' ד"ה סוכה. ז"ל: בירושלמי תני כו' מצה ישנה פלוגתא דב"ש וב"ה, א"ר, דברי הכל הוא, מכיון שלא עשאה לשם פסח דבר ברי הוא שלא דקדק בה, עכ"ל. לפי הירושלמי רק ב"ש דרשו עשיית מצה לשם פסח. אולם אליבא דב"ה, גם המצה שאינה עשויה לשמה כשרה למצוה. ולמסקנת הירושלמי, גם לב"ה אין לאכל מצה ישנה בפסח, אך לא משום חסרון לשמה אלא מפני החשש שלא דקדק בה לשמרה מחמוץ.

והנה הירושלמי חולק לכאורה על סוגיא מפורשת בתלמוד בבלי במסכת פסחים (לח א), דאיתא התם: חלות תודה ורקיקי נזיר עשאו לעצמו אין יוצא בהן, מנה"מ, אמר רבה דאמר קרא ושמרתם את המצות, מצה המשתמרת לשם מצה, יצתה זו שאין משתמרת לשם מצה אלא לשם זבח, עכ"ל. לפי פשטות הסוגיא בפסחים יש דין של שמירת המצה לשמה בעשיית מצות מצוה לפסח. וכן פירש רש"י שם בד"ה ושמרתם, וז"ל: כל שימור שאתה משמרה שלא תחמיץ התכוון לשם מצה של מצוה כו' דבעינן שמור לשם מצוה, עכ"ל.

אכן נראה שהרמב"ם חולק בזה על רש"י, ואליביה ניתן לומר שאין מחלוקת בין הירושלמי והבבלי. (ביאור זה בשיטת הרמב"ם הוא מפי אביו של מו"ר שליט"א הגאון ר' משה זצ"ל א) ז"ל הרמב"ם (פ"ו מחמץ הל"ט): חלות תודה ורקיקי נזיר שעשו אותן לעצמן אין יוצאין בהן שנאמר ושמרתם את המצות, מצה המשתמרת לענין מצה בלבד הוא שיוצאין בה אבל זו משתמרת לענין הזבח, עכ"ל. הגר"מ זצ"ל ביאר, דלרמב"ם, הלשמה של לשם זבח הוא הפוסל את המצה אבל - בניגוד לרש"י - אין לרמב"ם דין שהשומר את המצה צריך לכוון לשם מצוה. הוכחה נוספת לכך הביא הגר"מ זצ"ל ממה שבכל הלכות חו"מ אין הרמב"ם מצריך שמירת המצות של מצוה לשמה. אילו היה סובר הרמב"ם כרש"י בודאי לא היה עובר בשתיקה על הלכה יסודית כזאת, וע"כ, שלרמב"ם, אין צורך לשמר את המצות לשמה - שלא כרש"י... אמנם לפי ביאורו של הגר"מ זצ"ל לק"מ. לרמב"ם, אין דין שמור לשם מצוה שמעכב בהכשרן של מצות מצוה. אך הדין הוא שמצות המשומרות לתכלית אחרת כמו לשם זבח או לכלבים נפסלו. ובכך מצות הנלושות במי פרות, אף על פי שאין בהן קיום שמירה לשמה, לא נפסלו ע"י שמירה פסולה. לפיכך פוסק הרמב"ם שיוצאים בהן מצות מצה. אליבא דהרמב"ם ליכא קושי בדברי הירושלמי ופוסק כב"ה שם שמצות מצוה כשרות גם בלי שמירה בכוונה לשם חובת מצוה.

ב - דרך אגב, לפי הרמב"ם, ע"פ ביאורו של הגר"מ זצ"ל, יוצא, שמצות הנלושות והנאפות במכונה מקמח השמור משעת קצירה כשרות למצוה, שכן נאפו לצורך אכילת אדם, ושמורות הן מחמוץ. גם לא נפסלו בשמירה לשם זבח או בשמירה לכלבים. ובניגוד לשיטת רש"י, אין לרמב"ם הדין שרק שמירה לשם מצת מצוה ולשם קיום מצות אכילה מכשרת את המצות למצוה.